

projectverslag

Escamp **Uitgebreed** 06-07

over architectuur en beeldende kunst
met meer dan 500 jongeren

Stichting Haags Kinderatelier
ook voor jongeren

Voorwoord

Escamp Uitgebreid, educatieproject over architectuur en beeldende kunst dicht bij huis.

Meer dan 500 leerlingen van basisscholen (groep 7 en 8) en vmbo's hebben in het schooljaar 2006-2007 ontdekt hoe mooi Den Haag Zuid West eigenlijk is. Samen met kunstenaars en architecten van het Haags Kinderatelier hebben ze excursies gemaakt in de directe omgeving van hun school. Wat ze aan mooie en waardevolle kunst en architectuur hebben gezien in Escamp vormde de inspiratiebron voor hun eigen beelden, muurreliëfs en maquettes die ze tijdens workshops van het Haags Kinderatelier gemaakt hebben. Dat is Escamp Uitgebreid in een notendop.

In een halve eeuw is Den Haag Zuid West veranderd van een landelijk gebied met uitgestrekte polders vol koeien tot het grootste stadsdeel van Den Haag, met 113.000 inwoners in 2005. Eind jaren tachtig telde Den Haag Zuid West al 28 winkelcentra, 54 schoolgebouwen, 37 sportvelden, 235 binnentuinen en 32.000 woningen. En niet te vergeten: vele tientallen kunstwerken in de openbare ruimte. Hoe is dat alles tot stand gekomen, wie zijn de gebruikers, wat blijft er van over en wat komt er allemaal voor in de plaats bij de herstructurering die nu gaande is? *Escamp Uitgebreid* maakt dat duidelijk.

Kunst in de tuin? Zwembad op het dak? Fietsroute in de lucht? De tieners die hebben deelgenomen aan *Escamp Uitgebreid* mochten hun fantasie de vrije loop laten en hun eigen invulling geven aan de ontwikkeling van een leefbare woonwijk. Vele bewoners van hun wijk en honderden medeleerlingen hebben kunnen genieten van de tentoonstelling van hun werkstukken, onder meer op de open dag op 10 juni 2007 in het slooppand Sterrenoord 97.

Dit educatieproject is bedacht door de Stichting Haags Kinderatelier en werd in het schooljaar 2006-2007 gerealiseerd. In opdracht van de wethouder van Bouwen en Wonen, Marnix Norder, wordt het project voortgezet in het schooljaar 2007-2008. Daarnaast zal het Haags Kinderatelier projecten wijden aan het OV-knooppunt Moerwijk en de verbinding Wateringseveld-Escamp.

Fré Beijerling, directie en artistieke leiding

Inhoud

Hoofdstuk 1
Onderzoek per zone 5

Hoofdstuk 2
Het programma 7
Categorieën 9

Hoofdstuk 3
Ateliers 13
549 Deelnemers 13
Ervaringen en resultaten 14
Tentoonstelling van de werkstukken 21

Hoofdstuk 4
Reactie van de opdrachtgever 23
Vervolgopdrachten 23

Hoofdstuk 1

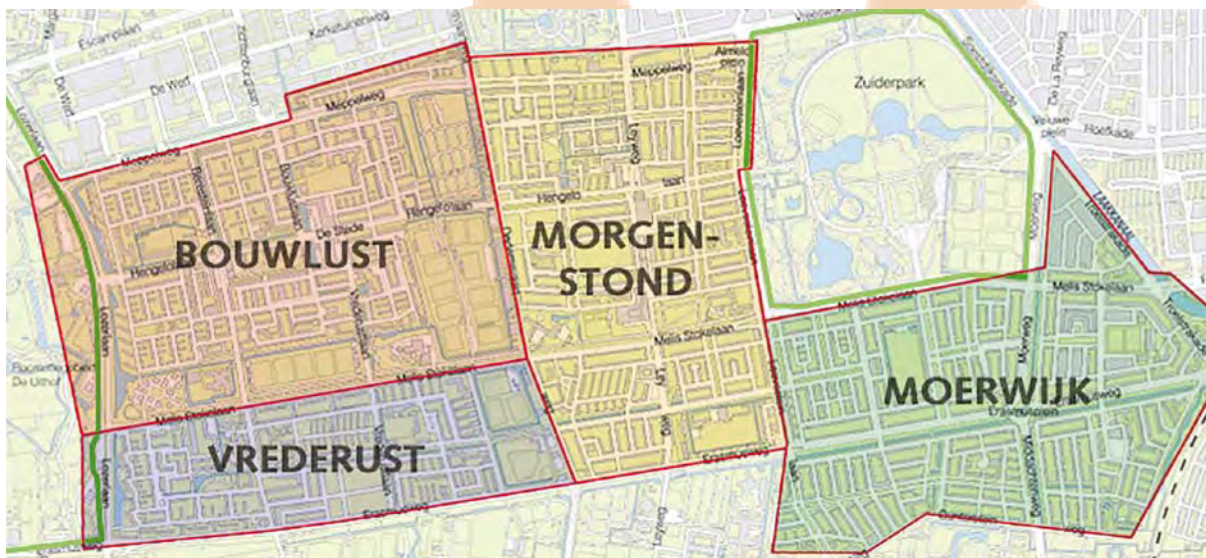
Onderzoek per zone

Ten behoeve van introductielessen en excursies is Den Haag Zuid West door het Haags Kinderatelier opgedeeld in zones die bestaan uit twee of drie aaneengesloten gebieden in de buurten Moerwijk, Morgenstond en Bouwlust.

Per zone is door medewerkers van het Kinderatelier onderzoek gedaan om bijzonderheden op het gebied van architectuur, stedenbouw, openbare ruimte, kunst en cultureel erfgoed te registreren. De uitkomsten van dit onderzoek zijn per categorie ondergebracht in dossiers en bruikbaar gemaakt voor toekomstige lesprogramma's in deze buurten.

Tijdens het onderzoek bleek dat sommige beelden niet meer op hun sokkel stonden en dat andere werken overwoekerd waren door struikgewas. Een echte speurtocht met verrassingen dus. Ook leuke verrassingen, want de onderzoekers zijn vaak op prachtige kunstwerken, plekken en gebouwen gestuit. Over één ding waren zij het met volle overtuiging eens: Den Haag Zuid West is boven verwachting mooi.

Gelukkig blijft bij de huidige herstructurering tenminste een deel van de oorspronkelijke architectuur, stedenbouw en bijbehorende kunst bewaard.

De stedenbouwers Berlage en Dudok pakten het heel verschillend aan. Stempelverkaveling, wat is dat?

Hoofdstuk 2

Het programma

Het programma Escamp Uitgebreid is voortgekomen uit het pilotproject 'Stadsbreien'. Dit werd in 2005 door het Haags Kinderatelier ontwikkeld in samenwerking met de architecte Linda van Breukelen en het werd mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Stimuleringsfonds voor Architectuur. Ruim honderd leerlingen 4 vwo van het Christelijk College De Populier hebben dit lesprogramma met enthousiasme 'getest' en in orde bevonden.

In Den Haag Zuid West is geen havo of vwo te vinden. Daarom heeft het Haags Kinderatelier het project aangepast en geschikt gemaakt voor groep 7 en 8 van de basisschool en voor het vmbo.

Introductieles

In een klaslokaal op de betreffende school vertelt een docent van het Haags Kinderatelier over het ontstaan van de wijken in Den Haag Zuid West. Hierna wordt ingegaan op de buurt(en) rondom de school. Aansprekend beeldmateriaal wordt gepresenteerd door middel van een beamer of 'smartboard'. De onderwerpen worden steeds opnieuw afgesteld op de excursies en de workshops. Hierbij worden ook begrippen als 'stedenbouw' en 'openbare ruimte' toegelicht. Tijdens en na de les reageren de leerlingen en stellen zij vragen. De les duurt circa 50 minuten.

Internet zoekopdracht

Om zich voor te bereiden op de excursie en de begrippen die aan bod komen te leren kennen, voeren de leerlingen een opdracht uit. Het betreft een aantal vragen waarvan op internet het antwoord te vinden is. Zo komen ze ook alvast meer te weten over de directe omgeving van hun school.

Excursie

De excursieroutes zijn uitgezet in de directe omgeving van de scholen. De leerlingen lopen in groepjes van acht mee met een architect of beeldend kunstenaar van het Haags Kinderatelier, samen met de leerkracht of een assistent. Tijdens de excursie wordt dieper ingegaan op één van de tevoren gekozen categorieën – architectuur, stedenbouw, invulling openbare ruimte, beeldende kunst of cultureel erfgoed. De route gaat

Koeien en kikkers en 100.000 woningzoekenden.

Stedenbouw op grote schaal, maar de maquettes op schaal 1 : 1000.

langs tuinen of parken, singels, oorspronkelijke bebouwing, nieuwbouwprojecten, winkelpleinen en/of kunstwerken. Steeds wordt verteld wat de bijzonderheden en achtergronden van een plek zijn. Leerlingen beantwoorden vragen en maken schetsen en foto's, zodat ze 'leren kijken'. De excursie duurt circa 120 minuten.

Workshop

De workshops worden bij voorkeur gehouden in een atelier, wat de motivatie ten goede komt. De leerlingen werken onder leiding van de architect of beeldend kunstenaar individueel, met z'n tweeën, of in een groep van acht. Daarbij is er alle ruimte voor een eigen inbreng van de leerlingen in planvorming en creativiteit. Ze maken werkstukken die in één totaalmaquette worden gepresenteerd.

De duur van de workshops wordt afgestemd op het niveau van de leerlingen en de gekozen categorie, met een maximum duur van drie uur inclusief pauze.

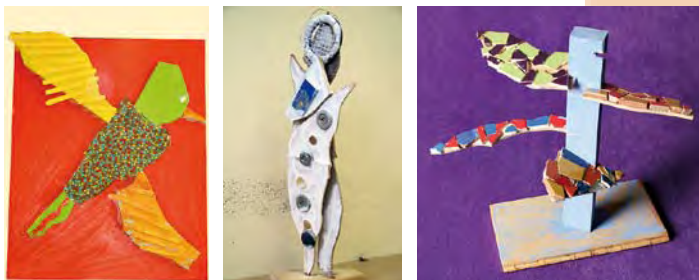

Zichtlijnen, bouwputten, beelden en straatmeubilair. Alle bijzonderheden in kaart gebracht.

Categorieën

Medewerkers van de Stichting Haags Kinderatelier brachten in de zomer van 2006 de gegevens voor deze vijf categorieën zo compleet mogelijk in kaart:

- beeldende kunst in de openbare ruimte
- cultureel erfgoed
- architectuur
- stedenbouw
- invulling van de openbare ruimte

Beeldende kunst

Bij de stedenbouwkundige planning voor Den Haag Zuid West is beeldende kunst opgenomen in de openbare ruimte, in scholen en aan gebouwen. Kunstenaars uit de regio Den Haag is vanaf de jaren vijftig tot eind jaren tachtig van de vorige eeuw gevraagd werken te maken, zoals beelden van brons of beton, reliëfs van metaal, keramiek of beton, straatmeubilair, omgevingskunst, glas-in-lood en muurschilderingen.

Een groot aantal van deze werken heeft weliswaar een halve eeuw stand gehouden, maar dreigt als gevolg van de herstructurering, of gebrek aan onderhoud, alsnog te verdwijnen.

Er is inmiddels aan de bel getrokken; niet alleen door het Haags Kinderatelier, maar ook door Wijnand Galema en Stroom Den Haag. Er komt zelfs een boek uit waarin alle (overgebleven) werken zijn opgenomen, met inbegrip van bijvoorbeeld muurschilderingen en tableaux in openbare gebouwen.

De excursies van het Haags Kinderatelier omvatten telkens een gebied op loopafstand van de scholen. De gesprekken met de leerlingen – op hun eigen ontwikkelingsniveau – gaan over achtergronden, werkwijze, technische aspecten en functie van (de makers van) de verschillende kunstwerken die in dit gebied voorkomen. Zij leren deze herkennen en vergelijken met die van andere gebieden en tijdperken.

Naast de gesprekken vormen de werken zelf telkens de aanleiding voor een workshop. Zo is Jan Snoeck de inspirator voor een beeldje van keramiek of hout, Marino Marini en Theo van der Nahmer voor een werkje met was, Lon Pennock inspireert tot het werken met metaal en Hans Kleyweg met speksteen.

Er is echter niets nagemaakt. De verrassende en unieke ontwerpen zijn van de leerlingen zelf. En dat de kneedbare was niet door een wasbeer of door mieren vervaardigd is, zoals sommige leerlingen dachten, doet natuurlijk niets af aan hun enthousiasme en creativiteit.

Cultureel erfgoed

Enkele werken aan en op (voormalige) kerkgebouwen en scholen behoren inmiddels tot ons culturele erfgoed. Zij worden gekoesterd door buurtbewoners die er soms een hele studie van gemaakt hebben, zoals bleek uit de uitgebreide informatie die zij onze medewerkers gaven.

De weergave van hun verhalen sprak tot de verbeelding van de leerlingen, die veel creativiteit aan de dag legden bij het ontwerpen van hun eigen glas-in-lood ramen, wandreliefs en tegeltableaus.

Architectuur

Het lesprogramma over architectuur attendeert jongeren op markante gebouwen in hun omgeving. Waarom staan deze gebouwen op die plek en waarom zien ze er zo uit?

De leerlingen gaan begrijpen wat er allemaal komt kijken bij het ontwerpen van een gebouw en dat een gebouw meer is dan alleen de gevel.

In de workshop tonen de leerlingen hun opgedane kennis en uiten hun creativiteit. Na een gezamenlijke brainstorm met de architect werken zij individueel aan de uitvoering van een concept. Tegen het einde van de les voegen zij de werkstukken samen tot een grote maquette. De groep ontfermt zich als geheel over de afwerking en de presentatie.

Stedenbouw

Het begrip stedenbouw behoeft altijd veel uitleg. Wat is het verschil tussen architectuur en stedenbouw? Maar ook, waarom is in deze polder gebouwd? Waarom staan er vooral portiekflats in vier bouwlagen?

Niet veel scholen hebben het aangedurfd zich in te schrijven voor deze lessen. Het leek te abstract. De leerlingen die wel hebben meegedaan (groep 8 en vmbo) hebben echter bewezen op dit schaalniveau te kunnen denken en ontwerpen.

In Den Haag Zuid West is vooral gebruik gemaakt van zogenoemde stedenbouwkundige 'stempels'. Dat betekent dat bebouwingspatronen zich herhalen in 'stempelverkeveling'.

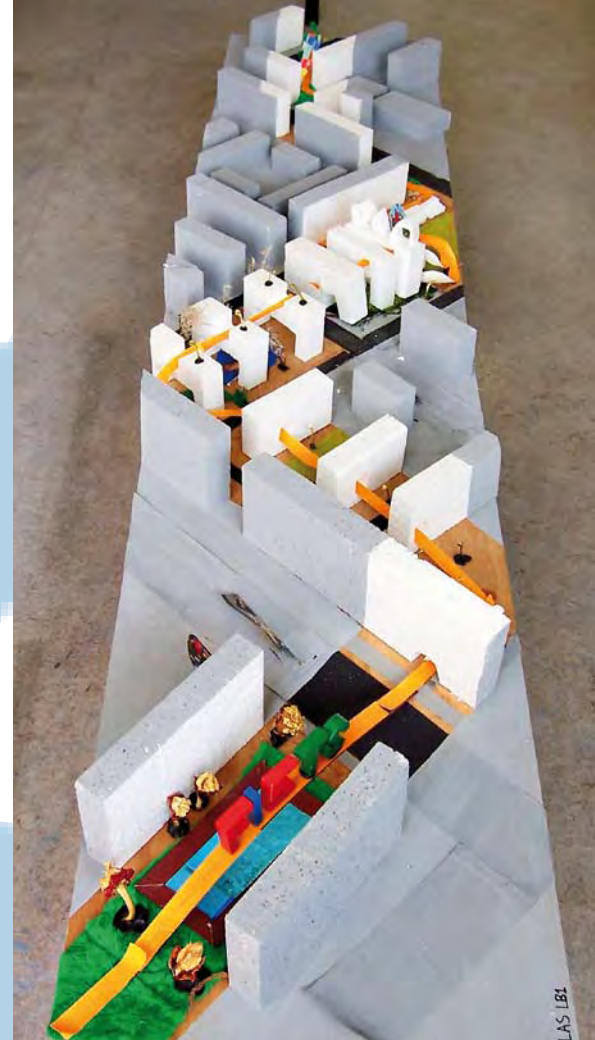
Leerlingen zien die patronen al snel aan de hand van lucht-foto's. In de workshop, waar ze twee aan twee samenwerken, maken de leerlingen hun eigen 'stempels' van gebouwen en komen ze met verrassende ontwerpen van deelgebieden.

Openbare ruimte

In Den Haag Zuid West is veel openbare c.q. publieke ruimte als tegenwicht voor de hoge en dichte bebouwing en de vele woningen die alleen balkons hebben en geen tuin. Vijftig tot zestig jaar nadat de meeste begroeiing en inrichting is neergezet, is het tijd voor herinrichting van deze ruimtes. De rijtjeshuizen in het nieuwbouwproject bij het Erasmuspark bijvoorbeeld zijn binnen de oorspronkelijke bouwhoogte van vier lagen gerealiseerd. Hierdoor blijft iets van de oorspronkelijke sfeer die Den Haag Zuid West zo typeert bewaard. Tussen de huizenblokken zien we nieuwe openbare tuinen waarin de oude bomen behouden zijn. Niet alle grond is dus opgeofferd aan privé-tuinen.

Het lesprogramma over openbare ruimte gaat in op het verschil in functie tussen openbaar en privé, op veiligheid en bewegingsvrijheid, en op de middelen die ontwerpers gebruiken om de openbare ruimte vorm te geven.

De excursie bereidt de leerlingen voor op de workshop waarin ze op schaal werken met omgevingsmaquettes.

De workshop-opgave om een diagonale fietsroute te ontwerpen, dwars door de bestaande rechthoekige bebouwing en de vele rechte binnentuinen, maakt leerlingen los van hun alledaagse denkpatroon. Over, rond, onder en door gebouwen kun je met je fiets, van de ene sfeer naar de andere. Door hun ontwerpen krijg je gewoon zin om door Den Haag Zuid West te fietsen.

Hoofdstuk 3

Ateliers

Vrijwel alle workshops vonden in 2006-2007 plaats in een ruim atelier in de buurt Bouwlust, dat door woningcorporatie Vestia ter beschikking was gesteld. Na wat improviseren en het aanbrengen van verbeteringen is hier naar tevredenheid gewerkt en gepresenteerd. Met de Rosa Basisschool uit Rustenburg/Oostbroek werkten we in ons Atelier Van Speijk in het Zeeheldenkwartier.

549 Deelnemers

Inspecteur De Vriesschool, Beresteinlaan 629

Deelname in september/oktober 2006, met 30 leerlingen speciaal onderwijs, aan de lessen architectuur, beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Escamp VMBO, Meppelweg 339

Deelname in oktober 2006, met 48 vmbo-leerlingen, aan de lessen openbare ruimte, kunst en cultureel erfgoed.

Inspecteur W.P. Blokpoelschool, Roemer Visscherstraat 106

Deelname in november 2006, met 66 leerlingen speciaal onderwijs, aan beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Basisschool Anne Frank, Beresteinlaan 267

Deelname in januari 2007, met 130 basisschoolleerlingen, aan de lessen architectuur, stedenbouw, openbare ruimte, beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Basisschool De Zuidwester, Marterrade 12

Deelname in januari/februari 2007, met 76 basisschoolleerlingen, aan de lessen architectuur, stedenbouw, openbare ruimte, beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Basisschool De Springplank, Pachtersdreef 3

Deelname in februari 2007, met 47 leerlingen speciaal onderwijs, aan de lessen architectuur, kunst en cultureel erfgoed.

Rosa Basisschool, Nijkerklaan 7

Deelname in april 2007, met 42 basisschoolleerlingen, aan de lessen architectuur, openbare ruimte, kunst en cultureel erfgoed.

Wateringseveldcollege, Dalton Voorburg en Johan de Witt College

Deelname in januari 2007, met 22 leerlingen voortgezet onderwijs, in het kader van het jongerenproject 'Kunstkrakers' aan de lessen architectuur over wonen op het water in het Wateringseveld.

Bibliotheek Morgenstond en Bibliotheek Wateringseveld

Deelname in april 2007, met 22 jongeren, aan het vrijetijdsprogramma architectuur.

Jeugd uit Moerwijk

Deelname op drie dagen in de eerste helft van 2007, met 66 tieners en jongeren, in het kader van het vrijetijdsprogramma architectuur en beeldende kunst.

Was van de wasbeer, dokter in de kerk, circusolifant en orgelspelen.
Dikke pret.

Ervaringen en resultaten

Blokpoelschool

Het gaat hier om speciaal basisonderwijs voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, die veel aanleg bleken te hebben voor creatieve vakken. Het Haags Kinderatelier heeft in meerdere klassen lesgegeven. Na een inleidend verhaal over kunstenaars die beelden maken voor de openbare ruimte, zijn korte

workshops gegeven in beeldjes maken van was, zoals dier- en mensfiguren, en houten bomen in de geest van Karel Appel. De kinderen waren geconcentreerd, enthousiast en vooral erg trots. De school stelde de beelden tentoon in de klaslokalen en in de hal, zodat ook andere groepen en ouders ze konden bewonderen. Het mooiste resultaat is dat de Blokpoelschool naar aanleiding van onze goede resultaten overweegt een docent handvaardigheid aan te stellen.

Inspecteur De Vriesschool

Op de Inspecteur De Vriesschool wordt speciaal voortgezet onderwijs gegeven. Groepen in de leeftijd van 12-14 jaar hebben aan het project deelgenomen.

De introductieles van 45 minuten ging naast het ontstaan van de wijken in Den Haag Zuid West over de buurten Dreven en Gaarden waar ook de rondleidingen plaatsvonden. De architectuurroute ging onder andere langs het nieuwe Erasmuspark. De ene kant van dit bouwproject was al zo goed als af, terwijl aan de andere kant de fundering net werd gestort. Verder waren er routes over beeldende kunst en over cultureel erfgoed. Bij de laatste mochten kinderen op een kerkorgel spelen. Dikke pret natuurlijk.

Tijdens de workshops bleken de kinderen heel verschillend te reageren. Sommigen hadden concentratieproblemen en sloopedrag, maar enthousiast waren ze bijna allemaal. Al met al is het experimentele maatwerk met deze jongeren geslaagd te noemen.

Concentratie, trots, enthousiasme, toewijding, precisie en verrassing.

Wat nou moeilijk?

De Springplank

De Springplank is een school voor speciaal basisonderwijs. Op papier lijkt het een moeilijke opgave les te geven aan deze doelgroep, maar dat viel reuze mee. Veel kinderen zijn enthousiast, serieus en heel precies in wat ze maken. Het succes van de workshops beeldende kunst, cultureel erfgoed en architectuur is af te lezen aan de resultaten. Er zijn wandreliefs gemaakt van beschilderd piepschuim en houten kerktorens met wassen beeldjes erin.

Bij de architectuurworkshop maakten jongens huizen van drie bouwlagen, die al na twee uur tot een straat geformeerd waren. Door de bouwlagen te laten inspringen ontstonden dakterrassen, ingericht met hekjes en groen. In de straat staan de namen van de deelnemers op de geïmproviseerde auto's. Elke voordeur heeft een huisnummer gekregen. De jongens waren verrast toen ze zagen hoe leuk hun huizen bij elkaar bleken te passen.

Escamp VMBO

Het schoolgebouw van het Escamp VMBO is al bijzonder. De architecten Molenaar en Sips ontwierpen de oorspronkelijke katholieke Lagere Technische School. Er hangt in de entree-ruimte, verscholen achter een plant, een oud krantenartikel uit het voormalige Haagse katholieke dagblad Het Binnenhof over de bouw en de opening. De enorme hal is een vierkant van 20 x 20 m en heeft een dakconstructie van 220.000 kg beton dat in één dag is gestort. In de school is het een en ander aan beeldende kunst verwerkt.

Anne Frankschool

De leerlingen van groep 7 en 8 van basisschool Anne Frank zijn enthousiast en leergierig. Al tijdens de introductieles in de klas over de Oorden en de Raden werden veel vragen gesteld. Als buurtbewoners herkenden zij allerlei zaken van getoonde afbeeldingen en reageerden daar op.

Bij de rondleidingen wezen leerlingen hun woningen aan. Voorbeeldige kinderen, ideaal om ook nieuwe workshops mee uit te proberen.

De overwegend stoere jongens van het Escamp VMBO volgen aan de Meppelweg de richting techniek. In de introductieles maakten zij gebruik van beeldmateriaal om het ontstaan van Morgenstond te illustreren. De excursies beeldende kunst en architectuur vonden plaats in en rondom het interessante schoolgebouw. De excursie over openbare ruimte ging via de vele binnentuinen die Morgenstond rijk is naar een woningbouwproject dat gebouwd is op een voormalige atletiekbaan.

In de bijbehorende workshop ontwierpen de leerlingen een fietsroute diagonaal door Morgenstond. Zeven leerlingen werkten samen aan één maquette – wat op zichzelf al een leerzame ervaring is.

In de workshops beeldende kunst werden schaalmodellen gemaakt als voorstellen voor grote beelden rondom de school. Tevens zijn er kunstbomen gemaakt.

De modellen en beeldjes zijn langdurig op school geëxposeerd in de vitrines van de hal.

De workshop architectuur was een groot succes. In drie groepjes maakten de leerlingen appartementen, opgebouwd uit vloeren waarop de indeling van het huis werd geplakt. De grootste verrassing kwam toen zij alle woningen combineerden tot één groot flatgebouw.

De stedenbouwworkshop kreeg met zulke jonge kinderen een experimenteel karakter. Het verschil tussen architectuur en stedenbouw werd voldoende begrepen om hen in duo's stedenbouwkundige 'stempels' te kunnen laten maken op schaal 1:500. Helaas niet binnen de afgesproken tijd, maar ze kwamen er graag nog een keer voor terug.

In de workshops openbare ruimte werden diagonale fietsroutes door de Steden ontworpen en bij cultureel erfgoed werden kleurige 'glas-in-lood'-gebouwen gemaakt.

Bij beeldende kunst werden houten beelden ontworpen en er werd gewerkt met speksteen.

Na de workshops in het atelier Sterrenoord 97 was iedere deelnemer aan het project overtuigd van de goede uitgangspunten en effecten van de herstructurering.

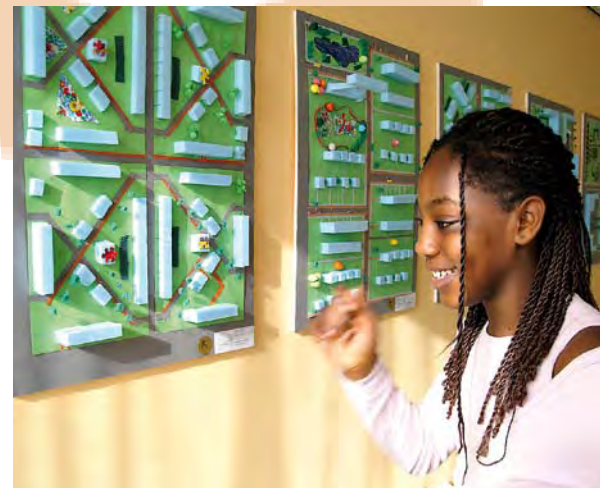
Escamp Uitgebreid 06-07

De Zuidwester

Het programma van stedenbouw, architectuur en openbare ruimte was grotendeels gelijk aan dat van de Anne Frank-school, maar in de introductielessen en de excursies werd vooral ingegaan op de veranderingen in de buurt de Raden. Veel van de leerlingen wonen of woonden in deze wijk en moeten of moesten noodgedwongen verhuizen naar andere buurten. De school raakt door de stadsvernieuwing veel leerlingen kwijt en daarmee een deel van haar subsidie. Dat ligt nogal gevoelig, waardoor het niet meevalt de nadruk te leggen op positieve veranderingen in de wijk.

Toch werden de excursies een feestje met prachtig weer en goed gehumeurde kinderen. Zij bezochten onder meer wijkcentrum Bouwlust en de voormalige H. Pius X-kerk aan de Zonneoord. De veronderstelling dat er veel 'gekkens' komen vanwege een vestiging van Parnassia aldaar, leverde bij de rondleidingen de nodige hilariteit op en vroeg om een kort 'lesje' over psychologie en psychiatrie.

Rosa Basisschool

Nog op het nippertje heeft de Rosa Basisschool in april 2007 meegedaan aan Escamp Uitgebreed. Gelegen in Rustenburg-Oostbroek, dat geïnspireerd is op de ideeën van Berlage, is deze school een buitenbeentje. In de introductielessen en de architectuurexcursies werd de vooroorlogse wijk Rustenburg vergeleken met de 'wederopbouwwijk' Morgenstond van Dudok. De verschillen en overeenkomsten in aanpak van Berlage en Dudok zijn onder de loep genomen.

Het was prachtig weer en de leerlingen waren uitgelaten. De excursies kunst en cultureel erfgoed gingen naar het Zuiderpark waar over het ontstaan van park en kunstwerken werd verteld. De anekdote over de dode olifant* in de vijver deed het goed (gruwel!) en ook die van het oorlogspuin onder de heuvels in het park.

* Die circusolifant is tijdens een transport in 1932 verongelukt. Een museum wilde het skelet graag exposeren. Om het vlees af te weken van het bot werd de olifant in de vijver van het Zuiderpark gelegd.

De excursies architectuur en openbare ruimte zijn bij deze school gecombineerd. Vooral de Gooilaan in Rustenburg is een goed voorbeeld van een mooi ingerichte singel.

Tijdens de laatste workshopdag kwam de opdrachtgever, in de persoon van wethouder Norder, langs voor een bezoek aan atelier Sterrenoord 97. De leerlingen van de twee architectuurgroepen maakten ieder een huis. De huizen werden uiteindelijk aan twee kanten van een singel geplaatst, waarna de openbare ruimte kon worden ingericht. De kinderen waren enorm trots toen hun huizen allemaal bij elkaar stonden als één groot bouwwerk. Over de singel was een brug gelegd met mozaïekbeelden die een ander deel van de klas had gemaakt.

Wateringseveldcollege, Dalton Voorburg en Johan de Witt College

In het kader van de jongerenweek 'Kunstkrakers' werkte een gemixte groep leerlingen van 14-17 jaar van drie verschillende scholen aan gebouwen op het water. Zij kozen zelf het project Escamp Uitgebreid voor het schoolvak cultureel kunstzinnige vorming (ckv), met als thema 'water', een thema dat in de VINEX-locatie Wateringseveld, nu onderdeel van stadsdeel Escamp, veelvuldig is toegepast.

De leerlingen ontwierpen zeer uiteenlopende gebouwen met een openbare functie, van uitkijkpunten tot waterterminals. Na een brainstorm zetten zij hun ideeën eerst op papier, rekening houdend met functies die passen bij publiek gebruik. Zij dachten na over een passende vormgeving, die zij tijdens het ontwerpproces steeds bijschaafden. Plannen werden omgegooid en aangepast tot een kloppend geheel ontstond. Zij werkten door tot ver over de gestelde tijd, net zolang tot alles naar wens was. Dat zegt genoeg over hun motivatie. De resultaten waren verbluffend origineel en realistisch.

Bibliotheek Morgenstond

Een groep van 12 kinderen van 7-12 jaar met jonge meisjes en wat oudere jongens van verschillend niveau volgde op een middag een mini-architectuurexcursie en een architectuurworkshop. Het onderwerp was vrijstaande stadshuizen in de sfeer van de Stijl, te situeren in de buurt van de Erasmusweg. Gevels werden beplakt met stroken ribkarton in primaire kleuren, waarbij ze schaalpopjes kregen als referentie.

De kinderen vonden het jammer te moeten stoppen met werken toen de tijd om was. Ouders hielpen spontaan mee om het werkstuk van hun kind af te krijgen. Alle kinderen mochten hun werkstuk mee naar huis nemen nadat het op de foto was gezet.

Bibliotheek Waringseveld

Vanachter het grote raam in de nieuwe bibliotheek in Waringseveld zijn de bouwwerkzaamheden buiten goed te zien. Met dit uitzicht, een bijzonder uitkijkpunt opgetrokken uit leisteen, en de korte excursie door de buurt als inspiratie, begonnen tien kinderen hun architectuurworkshop. Zij werkten aan een horizontaal gebouw met gestapelde vloeren die ten opzichte van elkaar versprongen, zodat er een sculpturaal geheel ontstond. Gevels werden bedacht en ontstane dakterrassen in bloei gezet. Tegen het einde zette iedereen zich nog extra in om zijn of haar maquette op tijd af te krijgen. Eén meisje liet haar gebouw in aanbouw, met ladders, emmers en een echt bouwboard. Alle maquettes werden voor het grote raam nog een week tentoongesteld.

Mooi wonen in Escamp volgens 547 tieners. De getatoeëerde Berberse oma én de brede Haagse Harry kunnen het waarderen.

Tentoonstelling van de werkstukken

Mooi wonen in Escamp, bedacht en gemaakt door tieners

Kinderen en jongeren hebben prachtige werkstukken gemaakt over wonen in Den Haag Zuid West. Die wilden ze graag laten zien aan alle bewoners van hun wijk.

De Open Dag was op 10 juni. De bezoekers waren aanvankelijk vooral geïnteresseerden uit het cultuurveld, waaronder Gerard Verspuij van de PvdA. De kinderen uit de buurt durfden als eersten naar binnen en haalden op verzoek hun families op.

Iedere bezoeker kreeg van de aanwezige docenten een rondleiding langs de honderden beeldjes, de mozaïeken, de reliëfs en de maquettes over stedenbouw, architectuur en invulling van de openbare ruimte in Escamp. Er kwamen voorbeelden ter sprake van de beleving van de ruim 500 deelnemers, zoals: 'kinderen stellen zich voor dat er iemand woont onderin het abstracte beeld dat zij maken', en 'worden deze huizen straks in het echt gebouwd'?

De bezoekers toonden grote waardering voor het werk en stelden veel vragen. Een Berberse oma met getatoeëerde lippen maakte via een tolk duidelijk dat zij het bijzonder waardeerde dat het Haags Kinderatelier zulke goede projecten heeft voor kinderen en jongeren. En een brede 'Haagse Harry' wilde graag dat de kunstwerken in een heuse galerie tentoongesteld zouden worden, liefst aan de Leyweg, compleet met zijn adviezen voor een opstelling.

Het was duidelijk dat de tentoonstelling een inspirerende uitwerking had op de bezoekers.

De weken erna kwamen nog schoolklassen kijken. Daarna zijn de werkstukken teruggegaan naar de scholen.

Volgend jaar wordt Escamp Uitgebreid herhaald met weer 500 leerlingen. Wie weet met een afsluitende tentoonstelling in het atrium van het stadhuis, of in een aantrekkelijke publieke locatie in Escamp.

Reactie van de opdrachtgever

De Stichting Haags Kinderatelier heeft de opdrachtgever, de gemeente Den Haag, op de hoogte gehouden van alle activiteiten die in het kader van Escamp Uitgebreid 2006-2007 zijn gehouden. De contactpersonen zijn uitgenodigd om kennis te nemen van de workshops en om te komen kijken naar een tentoonstelling van de gemaakte werkstukken. Op vrijdag 23 februari is de heer Gertjan Giele van DSO op bezoek geweest bij onder andere een workshop over stedenbouw door leerlingen van de Zuidwester. Op donderdag 12 april bezocht Marnix Norder, wethouder Bouwen en Wonen, de workshop over architectuur en openbare ruimte en de workshop cultureel erfgoed door leerlingen van de Rosa Basisschool. Beide heren waren enthousiast en stelden veel inhoudelijke vragen aan de kinderen en de docenten. Norder vroeg zich af of twee à drie dagdelen per kind niet aan de korte kant is. Het onderwijs vindt tien uur in totaal per kind echt ruim voldoende. Beiden hadden veel bewondering voor de gemaakte ontwerpen en de gevolgde aanpak. Op grond van de behaalde resultaten heeft de wethouder het groene licht gegeven voor de voortzetting van dit educatieproject in 2007-2008. "Ga maar gauw werven voor volgend schooljaar," stelde hij.

Vervolgopdrachten

- 1 Escamp Uitgebreid wordt op dezelfde schaal voortgezet in het schooljaar 2007-2008, met vooral andere scholen en bewonersgroepen. De nadruk komt meer te liggen op architectuur, stedenbouw en de invulling van de openbare ruimte.
- 2 Het Haags Kinderatelier heeft van wethouder Norder de opdracht gekregen een project te ontwikkelen rond de verbinding Vrederust-Morgenstond en Wateringseveld. Met een groene link tussen beide gebieden zal het vooral een opgave voor de categorie openbare ruimte worden.
- 3 Rond het OV-knooppunt station Moerwijk zijn veel nieuwe ontwikkelingen gaande, met dichte bebouwing. De dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente heeft het Haags Kinderatelier gevraagd een project te bedenken dat goede stedenbouwkundige oplossingen moet genereren voor dit complexe knooppunt.
- 4 Het Haags Kinderatelier maakt zich hard voor een project in Mariahoeve dat vergelijkbaar is met Escamp Uitgebreid. Omdat Den Haag Zuid West en Mariahoeve beide uit de periode van de wederopbouw stammen, kennen ze een vergelijkbare culturele rijkdom. Hoewel het nog niet helemaal zeker is of 'Uitgebreid Mariahoeve' volgend schooljaar al op ondersteuning van de gemeente kan rekenen, zijn de medewerkers van het Haags Kinderatelier al serieus met de voorbereidingen bezig.

Tien uur lang ontdekken en ontwerpen is voldoende.
Het Haags Kinderatelier doet het ermee in Den Haag Zuid West.

Colofon

samenstelling en redactie

linda van breukelen en fré beijerling

fotografie

medewerkers van het haags kinderatelier

vormgeving

de boer & van teylingen

druk

den haag offset

informatie

stichting haags kinderatelier

tasmanstraat 182

2518 vt den haag

tel. 070 3633745, fax 070 4277920

info@haagskinderatelier.nl

www.haagskinderatelier.nl

met dank aan

deelnemers en schoolleerkrachten, (gast)docenten en vrijwilligers van het haags kinderatelier, vestia zuid west, gemeente den haag, dienst stedelijke ontwikkeling (dso), gert jan giele en marnix norder.

Stichting

Haags Kinderatelier
ook voor jongeren